

УДК 614.1

Ляпін В. П., Андреева В. В., Яковлева К. В.

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У КОНТЕКСТІ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

У статті розглядається необхідність проведення профілактичних заходів у підлітковому середовищі з попередження адиктивних форм поведінки. Як альтернативний напрямок пропонується відвідування підлітками «круглих столів запитань і відповідей» із залученням хворого, які організуються при наркологічних установах.

Ключові слова: наркоманія, профілактика, освіта, неповнолітні, молодь.

Ляпин В. П., Андреева В. В., Яковлева Е. В. Технологии профилактики аддиктивного поведения в контексте здоровья человека. В статье рассматривается необходимость проведения профилактических мероприятий в подростковой среде по предупреждению аддиктивных форм поведения. Как альтернативное направление предлагается посещение подростками «круглых столов вопросов и ответов» с участием больного, организованных при наркологических учреждениях.

Ключевые слова: наркомания, профилактика, образование, несовершеннолетние, молодёжь.

Lyapin V.P., Andreyeva V.V., Yakovleva Ye.V. The technologies of the addictive behavior's preventive measures in the healthy man context. This article treats of necessity to hold preventive procedures in juvenile environment with a view to anticipate addictive form of conduct. As alternative juveniles may attend "round tables of questions and answers" with the assistance of patient, organized to narcological clinics.

Key words: drug addiction, prophylaxis, enlightenment, minor, young people.

Постановка проблеми. Сьогодні українська молодь проходить важке випробування – випробування необмеженою свободою: пити чи не пити, палити чи не палити, починати сексуальне життя чи утриматися, практикувати безпечний секс чи ризикувати. Цей вибір існував завжди, але сьогодні, за умов поширення ВІЛ/СНІД, вільної пропаганди алкоголю, тютюну, сексуальних відносин, він стає вибором життя. У зв'язку з цим необхідно мобілізувати всі можливості для допомоги молодій людині у свідомому самовизначенні.

В Україні останнім часом намітилась невтішна тенденція до збільшення проявів негативної поведінки серед підлітків та молоді. За несприятливих умов сьогодення дитяче й підліткове середовище спрямоване на прилучення до нікотину, алкоголю, наркотичних препаратів, ранніх сексуальних відносин, що погано впливає на стан фізичного й психічного здоров'я підлітків. Як наслідок, у дітей розвивається агресивність, почуття заниженої самооцінки, стан емоційного дискомфорту. Ці фактори призводять до конфліктів з однолітками, вчителями, батьками. В результаті кожен п'ятий важко засвоює навчальний матеріал. Такі діти втричі більше, порівняно з іншими, піддаються впливу наркотичних препаратів.

За даними IV кварталу 2013 року в Луганській області зареєстровано 7085 осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби, психотропні препарати та інші речовини з метою отримання задоволення. Рівень розповсюдження на 100000 населення досягає 193,4 (IV квартал 2013 року – 177,0). Найбільш ураженими є майже всі населені пункти області, серед яких Луганськ за рівнем розповсюдження хвороби займає друге місце (339,6), а область посідає четверте місце по Україні.

Серед зареєстрованого контингенту 456 неповнолітніх, що складає 9% від загальної групи, з них 73 дитини (до 15-річного віку) і 8 осіб із запущеними формами наркоманії й токсикоманії. До провідних препаратів належать стимулятори, речовини з коноплі й органічні розчинники.

Переважним способом уживання психотропних речовин є парентеральне введення наркотиків, що досягає 60-65%, а це сприяє розповсюдженню серед даної категорії осіб ВІЛ-інфікованості й захворюванню на СНІД.

За даними обласної СЕС і центру профілактики СНІДу Луганської області серед контингенту ВІЛ-інфікованих ін'єкційний спосіб зараження займає до 60%. Як наркоманія, так і ВІЛ/СНІД до 70-80% уражає осіб молодого віку до 30 років. Однак відомо, що статистичні дані епідеміологічної ситуації з

розповсюдження наркотичної залежності не повні. З метою посилення рівня профілактичних заходів, особливо серед неповнолітніх та молоді Управлінням охорони здоров'я та Управлінням освіти і науки Луганської області видано наказ від 16.10.2000 р. за № 308/398 «Про проведення сумісних заходів із попередження наркотичних захворювань серед неповнолітніх». Однак відомий підхід, спрямований переважно на боротьбу з наслідками негативних явищ, виявився не просто безперспективним, а викликав певне розчарування, соціальну апатію серед молоді. На жаль, пережитки тактики залякування й дотепер у певній мірі продовжують існувати в українському інформаційному й освітньому просторі.

Метою проведеної нами роботи є сприяння зміні небезпечної щодо себе і суспільства поведінки студентства на безпечну, надання необхідних знань.

Виклад основного матеріалу. Просвітницька робота серед молоді щодо здорового способу життя поки що не дуже ефективна. Більшість учнів, особливо старших класів (від 80 до 97%), не мають достатніх знань із таких гострих проблем, як запобігання наркоманії, алкоголізму, СНІДу тощо. У зв'язку з відсутністю підготовлених кадрів знання про шляхи збереження й зміцнення здоров'я в навчальних закладах України реалізуються здебільшого формально, епізодично, без урахування об'єктивних тенденцій у молодіжному середовищі (погіршення життєвих умов, послаблення мотивації до здорового способу життя, низький рівень превентивних знань, навичок, вмінь і т. д.).

Як правило, профілактика адиктивної поведінки неповнолітніх в Україні відбувається на громадських засадах. Проте дослідження доводять, що профілактичні заходи на непрофесійному рівні не дають бажаних результатів, а часом призводять і до негативного ефекту (так званий «ефект реклами»).

За умов низького рівня фінансування педагоги недостатньо володіють сучасними методами роботи з формування знань, умінь і навичок із збереження й зміцнення здоров'я підлітків, мало використовують у цій роботі найновіші підходи. Переважно профілактична діяльність державних освітніх закладів зорієнтована на передавання знань від дорослого до дитини з ігноруванням активної участі самої дитини, її права на самовизначення щодо здорового способу життя. Практика ж свідчить, що набуття й закріплення установок на здоровий спосіб життя та безпечну поведінку є значно ефективнішими у ході спілкування підлітків між собою.

Доцільніше організувати конкретну й кваліфіковану роботу за такими напрямками:

1. Превентивна освіта. Мета цього напрямку в тому, щоб кожна людина, яка ще не спробувала жодної наркотичної речовини, мала об'єктивні відомості про причини й наслідки зловживань [1,4,5].
2. Психокорекційна робота з підлітками «групи ризику» [5,6].
3. Сімейна психотерапія, психологічна підтримка близьких людей, що проживають разом із алкоголіком (наркоманом) [2].

Зважаючи на те, що останнім часом спостерігається зниження віку першої спроби вживання наркотичних засобів, серед школярів збільшується кількість тих, хто зловживає інгалянтами. З'являється практика одночасного вживання декількох речовин одразу. Україна безповоротно втрачає покоління своїх громадян, яким сьогодні від 13 до 25 років.

Сучасний рівень розв'язання психологічних аспектів проблеми профілактичної діяльності з неповнолітніми заснований на таких принципах:

1. Інформацію про шкідливість вживання психотропних речовин не слід подавати дітям ізольовано, у вигляді лекцій.
2. Комплексне й систематичне викладання всіх знань у галузі превентивної освіти має етап часткового обов'язкового навчання у школі, розпочинаючи з молодших класів.
3. Превентивна освіта повинна, передусім, виховувати в учнів почуття відповідальності за своє здоров'я та свою поведінку, яка впливає на їхнє здоров'я.
4. Превентивна освіта не повинна фіксуватися на якійсь одній ізольованій інформації, а має охоплювати всі фактори, що впливають на здоров'я.
5. У ході превентивної освіти пропаганда тверезості повинна концентруватися не на фіксації шкідливих наслідків уживання алкоголю, а на реальних перевагах, які дає тверезе життя [5].

Враховуючи вищезазначене, для попередження наркоманії, токсикоманії, алкоголізму й тютюнопаління в ранньому віці Луганським обласним наркологічним диспансером було впроваджено як санітарно-просвітницький новий вид діяльності в Україні. Нововведенням є проведення «круглих столів запитань і відповідей» із залученням хворого, переважно молодого віку, у якого виникли проблеми, пов'язані із зловживанням наркотиків або інших психоактивних речовин. Вперше таку форму роботи апробовано в 1998 році. Своє укорінення цей метод знайшов у 1999 році. Метою роботи на той час було:

- виявлення ефективності й дієвості нової форми роботи, а також її вплив на процеси пізнання дітей і підлітків;
- розвінчання хибних уявлень та легковажності дітей і підлітків стосовно зловживання наркотичними, психотропними та іншими одурманюючими речовинами;
- допомога підліткам в успішному адаптуванні в умовах соціуму, формування потреби в самовираженні.

За останні три роки було проведено 409 «круглих столів»; охоплено 9233 особи. З них у 2011 р. – 77 «круглих столів», охоплено 1688 осіб; у 2012 р. – 119 «круглих столів», охоплено 3086 осіб; у 2013 р. – 213 «круглих столів»; охоплено 4459 осіб.

Заняття проводяться для всіх вікових категорій (дітей, підлітків, молоді, педагогів-організаторів, вихователів, батьків).

Викладання курсу превентивної освіти проводиться не в традиційній формі. Створено умови для самостійної, творчої діяльності учнів із розпізнанням і здобуттям знань, побудови логічних висновків.

Це нововведення дозволило значно підвищити рівень сприйняття учасниками «круглих столів» розумних доводів лектора на прикладі розбору «живої історії» про згубний вплив і негативні наслідки раннього вживання одурманюючих речовин.

Ці зустрічі допомагають підліткам усвідомлювати й об'єктивно оцінювати наслідки захоплення наркотичними речовинами, а батькам своєчасно розпізнати симптоми стану наркотизації.

За відгуками самих учасників, ця форма профілактичної роботи допомагає заповнювати нестачу знань із цього питання. Підлітки починають замислюватись про своє здоров'я, майбутнє. З відгуків: «...у процесі роботи молодь має можливість бачити правду. Хворобу легше попередити, ніж вилікувати. А якщо цього не робити, ми вимремо, як нація!» (Студент IV курсу спеціальності «Практична психологія» ЛНПУ ім. Т. Шевченка); «Мене вразив «живий приклад» загубленого життя хлопця мого віку. Моє і його життя до дня його першого вживання наркотиків були доволі схожими: навчання, друзі, футбол у дворі. Але наркотики пройшли повз мене, а у цього хлопця – через його життя. Я побачив цінність свого життя, відчув глибоку відразу до наркотиків та, безперечно, жаль до втраченого життя мого однолітка» (студент коледжу СНУ, гр. 1М-07); «Моє відвідання «круглого столу» примусило мене подумати про моїх майбутніх дітей. Жодної цигарки більше!..» (учениця 8-А класу, СШ № 53); «Я думаю, сходити до вас необхідно кожній людині, а схожі лекції потрібно проводити скрізь» (учень 7-Е класу, СШ № 1).

Крім того, така форма роботи сприяла збільшенню самозвернень підлітків, залежних від наркотиків та інших психоактивних речовин. Також збільшилась кількість звернень батьків за консультативною допомогою.

Досвід «круглих столів» висвітлювався на семінарах для соціальних педагогів, вихователів, керівників навчальних закладів, у місцевій періодиці, на обласному телебаченні, радіо.

ВИСНОВКИ. У процесі роботи ми прагнемо сприяти формуванню у дітей і молоді принципів здорового способу життя, стимулюванню до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції, визначенню шляхів позитивної соціалізації молоді, здобуванню знань, умінь і навичок здорового способу життя та відмови від негативної поведінки. В основу роботи покладено переваги передавання знань від однолітка до однолітка (відомий як метод освіти «рівний-рівному», що почав упроваджуватись у середині ХХ ст. у країнах Західної Європи та Північній Америці) [4]. Організуючи роботу «круглих столів», ми спирались на те, що підлітки одного віку глибше розуміють потреби свого оточення, на відміну від дорослих розуміють субкультурну мову, більше довіряють одне одному, більше готові до розуміння. На прикладі життя хворого, про яке він розкажує сам під час вільного спілкування підлітків та

«гостя», молодь набуває знання, що формують установки для усвідомлення переваг здорового способу життя. Питання технологій профілактики адиктивної поведінки у контексті здоров'я неповнолітніх включені до регіональних програм Луганської області. Реалізація програм безпосередньо пов'язана з організаторами установ охорони здоров'я, їх цілеспрямованістю, наполегливістю, вмінням знаходити нестандартні рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вуилстик Н. Санитарное просвещение по вопросам курения, алкоголизма и наркомании / Н. Вуилстик. Европейское национальное бюро ВОЗ. – Копенгаген, 1981.
2. Гузиков Б. М. Групповая и семейная психотерапия при алкоголизме : методические рекомендации / Б. М. Гузиков, В. М. Зобнев, А. А. Мейроян, Т. Г. Рыбакова. – М., 1980. – 30 с.
3. Концепція освіти «рівний-рівному» щодо здорового способу життя серед молоді України / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко, Л. І. Андрущак. – К. : Міленіум, 2002. – 20 с.
4. Максимова Н. Ю. Психологічна профілактика схильності до алкоголю та наркотиків і психокорекційна робота з підлітками групи ризику / Н. Ю. Максимова // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 3. – С. 2-4.
5. Мусиенко Г. А. Профилактика пьянства, алкоголизма, наркомании и токсикомании у подростков и юношей : методические рекомендации / Г. А. Мусиенко, З. Н. Болотова, А. М. Шинский. – Харьков, 1989. – 22 с.
6. Сердюкова Н. Б. Наркотики и наркомания / Н. Б. Сердюкова. – Ростов н/Д : Феникс, 2000. – 256 с. – (Серия «Панацея»).

УДК 378.091.8-056.24

Макарова Е.В.

Львівський державний університет фізичної культури

ПРОБЛЕМИ І ОСОБЛИВОСТІ СУПРОВОДУ ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

В статті визначені проблем та особливостей супроводу освітнянського процесу студентів з інвалідністю в умовах вищого навчального закладу (ВНЗ). Встановлено, що з метою забезпечення рівного доступу абітурієнтів з інвалідністю до вступу в ВНЗ та подальшого забезпечення інклюзії студентів із інвалідністю до навчального процесу здійснюються спеціальні організаційні заходи.

Ключові слова: студенти з інвалідністю, супровід, освітнянський процес.

Макарова Э. В. Проблемы и особенности сопровождения образовательного процесса студентов с инвалидностью. В статье определены проблем и особенностей сопровождения образовательного процесса студентов с инвалидностью в условиях ВУЗА. Установлено, что с целью обеспечения равного доступа абитуриентов с инвалидностью к поступлению в ВУЗ и дальнейшего обеспечения инклюзии студентов с инвалидностью к учебному процессу осуществляются специальные организационные мероприятия.

Ключевые слова: студенты с инвалидностью, сопровождение, образовательный процесс.

Makarova E. Problems and peculiarities of the maintenance of educational process of students with disabilities. In the article are considered of the identified problems and peculiarities of maintenance of educational process of students with disabilities in the conditions of the university. It is established, that in order to ensure equal access of applicants with disabilities to enter the university and to further ensure the inclusion of students with disabilities in the educational process are made special arrangements.

Key words: students with disabilities, support of, the educational process.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Одним з найбільш ефективних механізмів підвищення соціального статусу та захищеності інвалідів є отримання ними повноцінної професійної освіти, і в зв'язку з цим установи професійної освіти покликані виконувати важливу роль у становленні нової державної системи соціального захисту інвалідів [9, 10]. На даний час доведено економічну доцільність початкової, середньої та вищої спеціальної освіти для осіб з інвалідністю, оскільки витрати на їх освіту повертаються у вигляді прибуткового податку з